

УДК 343.8

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.02.2.76>

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ ЗЛОВЖИВАННЮ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ У СФЕРІ МІГРАЦІЇ

Янішевська К.Д.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін

та судочинства ННІ права

Сумського державного університету

ORCID: 0000-0002-3648-5543

Янішевська К.Д. Зарубіжний досвід протидії зловживанню владою або службовим становищем у сфері міграції.

У статті досліджено зарубіжний досвід протидії зловживанню владою або службовим становищем у сфері міграції як одному з проявів кримінальних корупційних правопорушень. Наголошується, що попри значну увагу науковців до проблематики корупційних правопорушень, існує потреба у більш спеціалізованих дослідженнях, спрямованих на окремі сфери державного управління, зокрема міграційну політику. Проаналізовано нормативно-правові підходи до визначення та відповідальності за такі діяння в різних державах, а також розглянуто міжнародно-правові акти, спрямовані на боротьбу з корупцією, зокрема Конвенцію ООН проти корупції та Кримінальну конвенцію Ради Європи про боротьбу з корупцією.

У дослідженні також висвітлено основні причини та фактори, що сприяють розвитку міграційних процесів і водночас підвищують корупційні ризики, серед яких соціально-економічна нестабільність, невдоволення якістю державних послуг, неефективне управління та низький рівень довіри до державних інституцій. Підкреслюється, що міграційна сфера нерідко стає вразливою до корупційних практик, таких як хабарництво, незаконне виготовлення документів, приховування нелегальної міграції та інші прояви зловживання службовими повноваженнями.

Особливу увагу приділено аналізу практики окремих держав, зокрема Канади, Великої Британії та Сінгапуру, у сфері запобігання корупційним проявам серед посадових осіб міграційних і прикордонних служб. Досвід Сінгапуру визначено як приклад ефективної та технологічно розвинутої моделі протидії корупції, що базується на використанні біометричних систем ідентифікації, електронних міграційних сервісів та автоматизованих процедур прикордонного контролю, які мінімізують безпосередній контакт між посадовими особами та мігрантами.

Розглянуто функціонування спеціалізованих антикорупційних органів, механізми внутрішнього контролю, систему професійної підготовки працівників, використання електронних баз даних, цифровізацію міграційних процедур, а також ротацію персоналу та проведення незалежних аудитів. Встановлено, що ефективність протидії корупції у цій сфері забезпечується поєднанням кримінально-правових механізмів, інституційного контролю та сучасних технологічних рішень.

Зроблено висновки про доцільність використання позитивного зарубіжного досвіду для вдосконалення національної антикорупційної політики України у сфері міграції, зокрема шляхом підвищення рівня прозорості діяльності державних органів, впровадження цифрових інструментів контролю та посилення відповідальності посадових осіб.

Ключові слова: міграція, зловживання владою, службове становище, корупція, антикорупційна діяльність, прикордонний контроль, міжнародний досвід, цифровізація.

Yanischevska K.D. Foreign experience of combating abuse of power or official position in the field of migration.

The article examines the foreign experience in combating abuse of power or official position in the field of migration as one of the manifestations of criminal corruption offenses. The study emphasizes that despite significant scientific attention to corruption-related crimes, there remains a need for more specialized research focused on specific sectors of public administration, including migration policy. The article analyzes regulatory and legal approaches to defining and establishing liability for such acts in different countries, and also considers international legal instruments aimed at combating corruption, in particular the United Nations Convention against Corruption and the Criminal Law Convention on Corruption of the Council of Europe.

The study also highlights the main causes that contribute to migration processes and at the same time increase corruption risks, including socio-economic instability, ineffective governance and low

levels of trust in public institutions. It is emphasised that the migration sector is often vulnerable to corrupt practices such as bribery, illegal document production, concealment of illegal migration and others.

Particular attention is paid to the analysis of the practices of individual states, in particular Canada, the United Kingdom and Singapore, in the field of preventing corruption among officials of migration and border services. The functioning of specialised anti-corruption bodies, internal control mechanisms, the system of professional training of employees, the use of electronic databases, the digitisation of migration procedures, as well as staff rotation. It has been established that the effectiveness of combating corruption in this area is ensured by a combination of criminal law mechanisms, institutional control and modern technological solutions.

It was concluded that it is advisable to use positive foreign experience to improve Ukraine's national anti-corruption policy in the field of migration, in particular by increasing the transparency of state bodies, introducing digital control tools and strengthening the accountability of officials.

Key words: migration, abuse of power, official position, corruption, anti-corruption activities, border control, international experience, digitalisation.

Постановка проблеми. Зловживання владою або службовим становищем у сфері міграції є одним із проявів корупційних правопорушень, яке може становити значну загрозу не одній державі, а усій міжнародній спільноті. З огляду на те, як довго держави вибудовували стійку взаємодію та співробітництво, порушення усталених відносин може призвести до серйозних конфліктів та непорозумінь. Крім того, варто вказати на те, що нестабільність геополітичної ситуації в умовах сьогодення може значно дестабілізувати низку держав, поставити під загрозу їх національну безпеку.

Тоді коли економічна, культурна та політична глобалізація досягли свого піку, важливо стримувати чинники, які можуть зруйнувати таку співпрацю, знизити довіру громадян до власних органів державної влади, особливо, у сфері міграції. Саме тому важливо дослідити вже наявний досвід держав, які сміливо впроваджують нові підходи до боротьби із зловживанням владою або службовим становищем у міграційній сфері, щоб розбудовувати та формувати більш чітке підґрунтя для безпеки як конкретних держав, так і безпеки міжнародного простору.

Мета статті: проаналізувати основні засади протидії зловживанню владою або службовим становищем у сфері міграції у зарубіжних державах, виокремити міжнародну нормативну базу та розглянути конкретні приклади такої протидії в межах уповноважених органів перелічених країн.

Стан опрацювання проблематики. Питання щодо протидії зловживанню владою або службовим становищем в міграційній сфері України, загалом, вивчалось у доробках вітчизняних науковців, серед яких Градовська М., Воронятніков О., Колпаков К. та інші. Однак мало досліджувалось питання щодо звернення до досвіду зарубіжних країн, що додатково підкреслює значущість теми, що розглядається, для подальшого напрацювання системи способів, які матимуть високу ефективність як в межах України, так і на міжнародному рівні.

Виклад основного матеріалу. Попри тривалі дослідження кримінальних корупційних правопорушень, «попит» на подальше їх вивчення та аналіз залишається актуальним. Багато науковців від узагальненого розгляду даного питання перейшли до більш вузько направлених характеристик, обираючи конкретну галузь державного управління. У свою чергу, розвиток такого теоретичного підґрунтя сприяє напрацюванню більшої кількості алгоритмів боротьби з корупційними проявами згідно специфіки кожної сфери суспільного життя та взаємодії з державною владою.

Зловживання владою або службовим становищем – це один із різновидів кримінальних корупційних правопорушень, які пов'язані із проявом корупційної складової у сфері публічної взаємодії держави з громадянами як своїми, так і інших держав. В Україні кримінальна відповідальність за такі злочини настає в порядку статті 364 КК України, а диспозиція норми таке діяння характеризує як «умисне, з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, якщо воно завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб, у тому числі, якщо воно спричинило тяжкі наслідки» [1].

У нормативних актах інших країн такі кримінальні правопорушення не мають чітко окресленого визначення та, відповідно, покарання, однак включені в характеристику корупції. Так чи інакше, такі дії визнаються як неправомірні та такі, що ставлять під загрозу національну безпеку, взаємодію між державами та громадянами. Наприклад, подібні формулювання зустрічаються у Кримінальному кодексі Норвегії, де кримінальна відповідальність застосовується до осіб, які для себе або інших осіб вимагають, отримують або приймають пропозицію неправомірної вигоди у зв'язку з виконанням посади, службових обов'язків або доручення (стаття 387) [2].

Стаття 331 Кримінального кодексу Німеччини, у свою чергу, стосується відповідальності щодо посадових осіб за вчинювані діяння: «Державні службовці, європейські службовці або особи, наділені спеціальними функціями державної служби, які вимагають, дозволяють собі обіцяти або приймають вигоду для себе або для третьої сторони в обмін на виконання обов'язку». Тобто законодавець чітко відокремлює посадових осіб як суб'єктів кримінального правопорушення, які свідомо користуються своїми владними повноваженнями задля отримання неправомірної вигоди [3].

Не дивлячись на значні зусилля міжнародної спільноти, сфера міграції, на жаль, залишається такою, що часто піддається корупційним впливам: приховування нелегальної міграції, незаконного виготовлення документів, хабарництво та нажива на мігрантах тощо. Усе це становить загрозу як для безпеки кожної із держав, так і для міжнародного простору, порушує права людини та громадянина як мігранта в умовах перетину ним кордонів інших держав або ж своєї.

Причинами міграції можуть виступати різні фактори, на які впливають соціально-економічні, геополітичні, культурні чи інші умови. Наприклад, результати проєкту MIGNEX, після опитування 13 тисяч молодих людей у 26 громадах Африки, Азії та Близького Сходу, показали, що основними причинами міграційних прагнень та високих показників її реалізації є невдоволення державними послугами, погане управління та відсутність довіри до інституцій, а вже потім: бідність, обмежені можливості для існування, погіршення стану навколишнього середовища, нестабільність та конфлікти тощо [4].

Однак, наявний розголос відповідної проблематики, увага до нього як громадських організацій, так і міжнародних інституцій демонструє готовність держав напрацьовувати та розвивати галузь антикорупційних заходів у міграційній сфері, долучатись до співпраці на міжнародному рівні для мінімізації проявів подібних зловживань. Прикладами такого співробітництва є прийняття Конвенції ООН проти корупції у 2003 році, держави-учасниці якої погодились на подальшу розробку і ведення політики протидії корупції, яка також залучатиме суспільство задля відображення основоположних принципів демократії, прозорості та відповідальності (стаття 5) [5]. До цього переліку також можна додати Кримінальну конвенцію Ради Європи про боротьбу з корупцією, яка була прийнята ще у 1999 році та регламентує основні засади відповідальності відносно будь-яких проявів корупції за участі посадових осіб держави, яка ратифікує дану Конвенцію [6].

Звісно, ці міжнародні нормативно-правові акти мають свій вплив і на міграційний сектор, оскільки закріплюють увагу за працівниками відповідних уповноважених служб держав як їх представників у даному секторі. Посадові особи міграційної сфери, як і інші державні службовці, зобов'язуються неухильно дотримуватись визначеного кола повноважень та недопущення поширення корупційних проявів в межах своєї діяльності. У даному випадку, зловживання владою або службовим становищем можна визначати не як конкретний злочин, а як низку вчинюваних дій або ж бездіяльність з боку посадових осіб, які призводять до порушення основних засад міграційної, антикорупційної політики держави.

Враховуючи те, що більшість держав залучені до міжнародного співробітництва в контексті протидії корупції та зловживанню владою або службовим становищем можна сказати, що в їх антикорупційних політиках прослідковуються і спільні риси. Їх ще можна назвати загальними інструментами у сфері протидії корупції, які проявляються у створенні та діяльності незалежних спеціалізованих антикорупційних органів. Це передбачається і міжнародними нормативно-актами, що пізніше сприяє імплементації утверджених норм в національне законодавство.

Наприклад, у Сінгапурі діє Бюро розслідування корупційних дій (Corrupt Practices Investigation Bureau), яке в сучасних реаліях вважається одним з найбільш ефективних урядових антикорупційних органів. Роль Бюро полягає в розслідуванні будь-яких корупційних актів у державному та приватному секторах Сінгапуру. Ним також можуть під час розслідувань виявлятися випадки, що фіксують схильні до корупції сфери або лазівки в процедурах державних установ. На основі своїх висновків CPIB перевірить відповідний департамент, зверне увагу на слабкі місця та рекомендуватиме зміни в його процедурах [7].

У Франції також функціонує незалежне Агентство з боротьби з корупцією (L'Agence française anticorruption), відповідальне за реалізацію державної політики щодо запобігання та виявлення корупції, зловживання впливом, розкрадання, незаконного отримання відсотків, розкрадання державних коштів та фаворитизму. Організація координує державні дії у боротьбі з корупцією, консультує та контролює державних та приватних суб'єктів, які дотримуються зобов'язань щодо дотримання вимог [8].

Однак наявність уповноважених органів як єдиний інструмент протидії не гарантує високу ефективність та знищення корупційних проявів всередині систем. Для цього держави мають реагувати відповідно, вкладати більший ресурс у корупційні запобіжники у діяльності міграційного сектору. Хоч вони можуть мати різний характер впливу та матеріальну базу, але їх роль полягає у тому, щоб

мінімізувати зловживання владою або службовим становищем у діяльності службових осіб прикордонних та міграційних служб.

Якщо аналізувати конкретні кроки у даному напрямку, то досвід Канади щодо протидії та превенції проявів корупції в імміграційній та прикордонній службах у своїй основі має низку важливих заходів. Міністерство імміграції, біженців та громадянства Канади (Міністерство) та Агентство прикордонної служби Канади (Агентство) несуть спільну відповідальність стосовно в'їзду людей до Канади згідно чітко окреслених повноважень. Зі свого боку Міністерство сприяє подорожам до Канади, оформлюючи візи для відвідувачів, які мають на це право, а Агентство сприяє потоку людей через кордони, одночасно підтримуючи національну безпеку та громадську безпеку, як того вимагає національне законодавство.

Кожна структура має власні заходи контролю задля зниження ризиків та запобігання корупційних проявів, метою яких є недопущення перевищення меж встановлених повноважень працівників. Наприклад, Агентство прикордонної служби Канади серед таких заходів визначає проведення ознайомчих тренінгів, у межах яких здійснюється інформування офіцерів щодо допустимості вчинюваних дій, а також випадкові ротації офіцерів прикордонних служб на лінію первинного огляду задля ускладнення можливих проявів корупційної діяльності. Крім того, у розпорядженні структури є інтегрована лінія первинного огляду, яка містить не тільки інформацію про мігрантів, які в'їжджають до Канади, але і фіксує вжиті офіцерами дії в ній, у тому числі, щодо внесення будь-яких виправлень з боку працівника прикордонної служби.

З боку Міністерства імміграції, біженців та громадянства Канади також імплементуються дії, які б знизили ризик проявів зловживання службовим становищем з боку працівників. До них можна віднести: неможливість одноосібного оформлення візи – щонайменше два працівники з конкретно призначеними обов'язками обробляють одну візову заявку, окрім випадків з наявними особливими обставинами; призначення та моніторинг прав доступу до Глобальної системи управління справами – призначення права доступу обмеженому колу уповноважених осіб задля подальшого відстеження дій, які виконуються в системі.

Ще одним із важелів протидії зловживання владою або службовим становищем є перевірка Генерального аудитора Канади, яка покликана відстежувати прозорість та ефективність федеральних урядових організацій. Така перевірка періодично застосовується і до міграційної сфери, особливо, щодо недопущення корупційних проявів, про що згодом формується звіт. У ньому вказуються переваги та недоліки наявної системи, надаються рекомендації та формуються висновки щодо доцільності застосування тих чи інших дій, необхідності змін тощо [9].

Велика Британія також визначає боротьбу із зловживанням владою або службовим становищем на кордонах як одне із першочергових завдань на наступні роки з огляду на зафіксовані порушення з боку співробітників, а також статистику нелегальної міграції, яка ставить під загрозу безпеку кордону та інших засад міграційної політики держави. У багатьох випадках кроки держави щодо протидії зловживання владою або службовим становищем збігаються із заходами, які застосовує Канада: проведення тренінгів, додаткові роз'яснення основних правил та повноважень державним службовцям, введення та розвиток електронної бази задля перевірки здійснюваних працівниками заходів відносно мігрантів, додаткові інспекції незалежних органів та уповноважених осіб.

Проте, викриваються також і випадки, коли офіцери все-таки, користуючись своїм положенням, здійснюють неправомірні дії. До уваги можна взяти випадок, який і досі залишається обговорюваним, коли імміграційні офіцери Великої Британії, що відповідали за першочергову реєстрацію мігрантів, їх обшук та реєстрацію будь-яких банкнот, привласнювали собі вилучені кошти злочинним шляхом [10].

Тому також варто звернути увагу на Антикорупційну стратегію Великої Британії, опубліковану в грудні 2025 року і яка покликана розбудувати додаткову систему антикорупційних заходів, у тому числі щодо міграційного сектору. У ній також згадується і російсько-українська війна в контексті бажання росії збільшити свій вплив на території Великобританії шляхом вибудовування корупційних мереж, її розширення та активізацію на користь країни-агресора з метою дестабілізації європейських країн.

Якщо проаналізувати заходи, які будуть здійснені у міграційній сфері, то більшість із них спрямована на удосконалення протоколів та способів реагування відносно потенційних неправомірних дій в контексті діяльності імміграційних команд. Крім того, Стратегія передбачає звільнення працівників прикордонної та імміграційної служб від дії Закону "Про реабілітацію правопорушників" [11].

Також варто розглянути досвід Сінгапуру як однієї з країн, яка має високі показники ефективності антикорупційної діяльності. Вище нами вже було наведено коротку характеристику Бюро розслідування корупційних дій як один з прикладів функціонування централізованого антикоруп-

ційного органу. Але, крім цього, міграційна сфера постійно оновлюється та впроваджує нові способи перетину кордону, які мінімізують контакт мігранта та посадової особи. До таких способів належать [12]:

– багатомодальна біометрична система – прискорений та безпечний спосіб проходження ім-міграційного контролю шляхом сканування обличчя та райдужної оболонки ока, які проводяться безконтактно;

– запровадження картки прибуття SG, яка замінює традиційні паперові талони на електронний додаток, що сприяє більш чіткому проходженню міграційного контролю;

– функціонування «електронного» сервісного центру задля здійснення необхідних заходів, які стосуються проходження кордону.

Звісно, до цього списку також варто додати і раптові ротації працівників, і додаткові етичні навчання задля зниження ризиків зловживань. У даному випадку варто відмітити прогресивність застосованих урядом Сінгапуру кроків та відзначити усі докладені зусилля, які можна тлумачити і як покращення та спрощення сервісу в контексті проходження міграційної процедури, так і формування більш прозорої системи, яка б нівелювала зусилля зацікавлених посадових осіб щодо зловживання владою або службовим становищем.

На нашу думку, дослідження зарубіжного досвіду у сфері протидії зловживанню владою або службовим становищем дає можливість сформувати та охарактеризувати те, наскільки прогресивним є світовий досвід у сфері міграційної політики різних держав. При цьому, сформована характеристика дасть можливість виокремити кроки, які були б корисними для досвіду України в контексті протидії таким корупційним проявам. В умовах російсько-української війни та нестабільної геополітичної ситуації, такі кроки будуть сприяти захисту національній безпеці, покращувати ступінь взаємовідносин між державою та громадянами.

Висновок. Зловживання владою або службовим становищем у сфері міграції є проявом кримінальних корупційних правопорушень, що істотно позначається на внутрішній ситуації в державі та на її кордоні, відносини між особами, які перетинають кордон, та уповноваженими посадовими особами. У контексті сучасних реалій та за наявності міжнародного співробітництва, держави сформували основні підходи до протидії таким діянням, використовуючи наявні ресурси та залучаючи нові. Відтак значним важелем контролю у даному випадку є і кримінальне законодавство, і наявність у державах власних антикорупційних інституцій, функціонування яких спрямоване на виявлення, викорінення та протидію корупції, у тому числі, що стосується посадових осіб. Досвід Канади, Великої Британії та Сінгапуру показує, що існують загальні, скажімо, базові засади протидії зловживанню владою або службовим становищем, серед яких етичні навчання, додаткові тренінги та роз'яснення щодо недопустимості вчинення протиправних діянь, у той же час поширеною практикою є раптові ротації працівників та взаємодія із електронними базами даних, які містять інформацію не тільки про мігрантів, які перетинають кордони, але і про дії, які виконують уповноважені особи відносно них. Доволі новаторськими є підходи Сінгапуру в контексті максимальної цифровізації процесу перетину кордону та прагнення до зниження рівня комунікації працівників із громадянами, що також знижує ризик неправомірної взаємодії. Такий досвід буде корисним для аналізу та подальшого застосування в умовах сучасних реалій і для України, яка зможе підлаштувати наявні напрацювання під свою законодавчу систему та інтегрувати найкращі способи протидії зловживанню владою або службовим становищем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 24.02.2026).
2. Penal Code. *LEGISLATIONLINE*. URL: <https://legislationline.org/sites/default/files/2025-03/norway%20penal%20code.pdf> (дата звернення: 24.02.2026).
3. German Criminal Code (Strafgesetzbuch – StGB). *Gesetze im Internet*. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html (дата звернення: 24.02.2026).
4. Migration and alternative responses to dissatisfaction. *MIGNEX*. URL: <https://www.mignex.org/sites/default/files/2023-11/mbp-d062-migration-and-alternative-responses-to-dissatisfaction-v1-2023-11-22.pdf> (дата звернення: 26.02.2026).
5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text (дата звернення: 26.02.2026).
6. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173). *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text (дата звернення: 26.02.2026).

7. Roles & Functions. Corrupt Practices Investigation Bureau. URL: <https://www.cpib.gov.sg/who-we-are/our-work/roles-functions/> (дата звернення: 26.02.2026).
8. Agence française anticorruption. Ministère de la justice. URL: <https://www.justice.gouv.fr/ministere-justice/organismes-rattaches/agence-francaise-anticorruption> (дата звернення: 26.02.2026).
9. Report Preventing Corruption in Immigration and Border Services. Page d'accueil. URL: https://www.oag-bvg.gc.ca/internet/English/parl_oag_201705_03_e_42225.html#p31 (дата звернення: 28.02.2026).
10. UK immigration officers accused of scheme to steal thousands of pounds from migrants. Financial Times. URL: <https://www.ft.com/content/e004d920-f146-4274-b056-d4fca721b5d0> (дата звернення: 28.02.2026).
11. UK anti-corruption strategy 2025. GOV.UK. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/uk-anti-corruption-strategy-2025> (дата звернення: 28.02.2026).
12. Securing Our Borders. Ministry of Home Affairs. URL: <https://www.mha.gov.sg/what-we-do/securing-our-borders/> (дата звернення: 28.02.2026).

Дата першого надходження рукопису до видання: 28.02.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.03.2026
Дата публікації: 3.04.2026

© Янішевська К.Д., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0